

ПРЕДСТАВЯНЕ В РЕЗЮМЕ НА ПУБЛИКАЦИИТЕ НА
ГЛ. АС. Д-Р ГЕРГАНА ПАДАРЕВА-ИЛИЕВА

МОНОГРАФИИ

Интонацията и принципът за езиковата икономия. Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград, 2013. (216 с.)

Книгата е посветена на въпросите, свързани с интонацията. Разглежда интонацията, нейната същност, структура и функции, обсъжда ролята и мястото ѝ в речта като средство за предаване на значение, а така също поставя и дискутира въпроса дали интонацията може да се разглежда като едно от средствата за икономия в процеса на комуникация.

Условно трудът е разделен на две части. От една страна, представя разширен теоретичен преглед по проблемите на интонацията, а от друга, дава една малко по-различна перспектива в интонационните изследвания. Проучването се базира на увереността, че интонацията е средството, което е натоварено със способността да насочва към определен смисъл в речевия процес, както и да доведе до успешна и резултатна комуникация, като „съкращава“ усилията на слушащия в търсене на значението, което говорещият би желал да изрази.

Глава I включва два раздела, в които са представени основните публикации по проблема в българската и в чуждестранната лингвистична литература. В самостоятелни части са разгледани някои конкретни въпроси като *компонентите и характеристиките на интонацията, функциите, които тя изпълнява*, както и отделни теории и модели, обвързващи интонацията със семантиката, синтаксиса и прагматиката. Специално внимание е отделено на спорните въпроси, свързани с интонацията (дискретен или недискретен характер има тя, паралингвистично или лингвистично значение предава), както и на интердисциплинарното значение на изследванията в интонологията.

В **Глава II** е представен *Принципът за езиковата икономия*. Направен е обзор на идеите и трудовете, посветени на *Принципа*, както и на отделни публикации, които се позовават на него, опитвайки се да разрешат един или друг лингвистичен въпрос. Обсъжда се ролята и мястото на интонацията в процеса на комуникация. Поставя се и се дискутира въпросът дали интонацията може да се разглежда като едно от средствата за икономия в речта – един малко разглеждан проблем в нашата лингвистика.

В **Глава III** са описани двата перцептивни експеримента, посветени на интонацията на въпросителните изречения без въпросителен маркер. Този тип изречения са изключително интересни заради възможностите си чрез интонационната оформеност да предават и друга информация освен интерогативната. Разглеждат се два варианта на мелодичния контур LH (низходящо-възходящ контур) (с тонален пик върху последната ударена сричка и с тонален пик върху последната сричка във фразата). Изследването си поставя няколко основни цели и задачи, като подлага на проверка следните предположения:

1. от мелодичния контур зависи разбирането на значението на изказването

2. *чрез двата варианта на мелодичния контур ще се изразява различно значение*

А от това би следвало, че *промяната на един от сегментите (тоновете) на мелодичния контур ще доведе до промяна в отсянката на значението на изказването, изразена чрез него.*

3. *лексикалното съдържание няма да промени значението, изразено чрез мелодичния контур.*

Изследването се основава на няколко модела и теории, макар и те да са разгледани по-свободно – моделът на Пиерхъмбърт, моделът Кийл и постановката на Хаус, която се базира на Теорията на релевантността. Според Пиерхъмбърт (Pierrehumbert 1980) най-общо интонационният контур може да бъде представен като последователност от ниски (L – Low) и високи (H – High) тонове. Моделът Кийл (KIM; Kohler 1991) пък изследва Fo-продукцията и перцепцията, като изучава промяната на акцентния връх. Хаус (House 2006) представя интонацията като част от успешната комуникация, защото позволява на слушащия да елиминира известен брой възможности за интерпретация на съобщението и да стигне до едно конкретно значение. По този начин се „съкращават“ процесите, които трябва да се извършат у слушащия, за да бъде разбрано правилно намерението на говорещия и да бъде комуникацията резултатна.

В експериментите са използвани изречения по структура съобщителни, всяко от тях произнесено с посочените по-горе мелодични контури. Изказите, които се „оценяват“ в експеримента, всъщност представляват повторен въпрос след изказано със същите лексеми твърдение с тонален контур HL. Така на практика участниците в експеримента слушат диалог, но оценяват значението само на втория изказ.

Научната обективност изисква да се посочи, че в някои от отговорите на участвалите в експеримента лица има колебания, макар според статистическите изследвания те да не са значими. Това не е неочаквано, напротив. Всички изследователи на интонацията са наясно, че това явление не може да бъде обвързано с константни значения. В областта на интонацията абсолютните стойности са проблематични поради нейния характер и особености, както и поради зависимостта ѝ от контекста. Въпреки това резултатите от двата перцептивни експеримента са достатъчно показателни, за да могат да се направят няколко основни извода. Чрез двата мелодични контура *могат* да се изразяват различни значения. Така експериментите на практика проверяват дали чрез промяната дори само на един от сегментите (тоновете) на мелодичния контур върху *изтъкнатата* дума говорещият може да изрази определено отношение към цялото изказване, или само към един от елементите на изказването. По този начин бе направен опит да се обвържат абстрактните послания с конкретни езикови форми. На принципа на противопоставянето бе проверено дали два мелодични контура на базата на различия в тоналната им последователност могат да бъдат възприемани не просто като фонетични варианти, а като структури, които могат да променят „общото значение“ на изказването. Доказано бе, че е възможно чрез определена промяна на мелодичния контур да изразим друго значение и отношение без допълнителен лексикален материал. Така ролята на интонацията във въпросителни изречения без въпросителен маркер е не просто да компенсира липсата на въпросителните думи или частици, а да се изразят допълнителни значения и отношения и по този начин да се промени отсянката в значението на изказването. Нещо повече, установено бе, че различното лексикално съдържание не променя значението, изразено чрез интонационния контур. Експерименталната проверка доказва също така, че промяната на

синтактичната структура на изречението (поне що се отнася до изследваните прости изречения със структура подлог-предикат-обект/подлог-предикат-предложна фраза) не води до промяна на значението, изразено чрез мелодичната му структура. Чрез експериментите на практика бе доказано, че интонацията, макар и твърде много зависима от контекста, има огромно значение за разбиране смисъла на изказването. Освен това тя ориентира слушащия към най-удачната интерпретация и по този начин „съкращава“ неговите усилия да стигне до значението, което говорещият би желал да предаде.

Език и образ на медиите в Югозападна България. Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград, 2013. (в съавторство с Биляна Тодорова)

Вниманието в книгата е насочено към регионалните медии. Авторите приемат, че те имат важна роля за създаването на облика на медийната среда. Идеята е да бъдат представени най-влиятелните медии в Югозападния регион с техните особености – аудиторията им, темите, които се обсъждат, езика, на който говорят. Отчита се фактът, че медиите са едни от най-променящите се институции – и поради промените в обществения живот, и поради промените в собствеността, и поради изчезването на някои от изданията, радиостанциите и телевизиите, и поради конкуренцията на интернет. При все това се запазва тяхното влияние върху обществените нагласи и масовия вкус, като в същото време те отразяват и съществуващите обществени настроения. Регионалните медии са представени в стремежа им да бъдат по-близо до реципиентите си и в по-голяма степен да отразяват събитията, които засягат ежедневието.

Първата част на тази книга е посветена на най-старото средство за масова комуникация – вестника. Втората част е посветена на електронните медии. Вниманието е насочено върху най-влиятелните медии в региона според данните от проучване, направено през 2010 г. Изследвани са в. *Струма* и в. *Вяра*; *Радио Благоевград*, радио *Фокус Пирин*, *Дарик* радио – *Благоевград*; *ТВ ОКО*, *ТВ ДАРТС*, *БНТ Пирин/БНТ2*.

Струма и *Вяра*, макар да имат своите различия, в повечето случаи използват едни и същи езикови похвати. Стремежът им е да достигнат до по-широк читателски кръг, да отразят и институционалните, и битовите новини, да информират и да забавляват. Тематичната и езикова палитра, характерна за двете печатни издания, позволява на читателите да съпреживеят онова, което се случва на хората като тях, и да се почувстват „потенциални герои във вестника“.

Втора глава разглежда някои от електронните медии – радио и телевизия. Югозападна България е традиционно „богата“ на собствено-регионални радиостанции и в едно такова изследване би било трудно да се обхванат всички те. Поради тази причина, макар накратко да са представени и останалите радиостанции в региона, вниманието е насочено преди всичко към *Радио Благоевград*, радио *Фокус Благоевград* и *Дарик* радио – най-влиятелни, с най-широк кръг аудитория и поради това, че имат обхват в повече райони от областта, а *Радио Благоевград* и в цялата област. От телевизиите наблюдението включва *БНТ Пирин/БНТ 2*, *ОКО* и *ДАРТС* пак поради същите причини. Въпреки различната си категория регионалните медии последователно през годините работят най-вече в посока новини, анализи и коментари на актуалните общественостно-

политически, икономически и спортни събития от региона. Естествено, всяка една от посочените медии има и собствена продукция от забавни, развлекателни предавания, но ако такива могат да се слушат и гледат и в националните медии, то информационният поток, който местните електронни медии предлагат, е незаменим. Именно той до голяма степен е причината тези медии да съществуват. Що се отнася до езика – могат да се доловят стилистични разлики между *Радио Благоевград* и *БНТ Пирин/БНТ 2*, от една страна, и радио *Фокус*, *Дарик* радио, *ОКО* и *ДАРТС*, от друга, но като цяло се поддържа едно сравнително добро езиково равнище, особено що се отнася до т. нар. *сериозни* предавания. В забавните има явен стремеж към разчупване на стила, към доближаване до речта на аудиторията, което неизменно води до колоквиализация, но все пак не би могло да се каже, че снижаването на стила в наблюдаваните примери може да го определи като булеварден.

УЧЕБНИЦИ

Акустичната фонетика при изследване на комуникативни нарушения. Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград, 2015.

Книгата си поставя две основни цели. Първо, да покаже възможностите на експерименталната фонетика при изследване на комуникативни нарушения и как акустичните анализи могат да спомогнат при диагностициране и измерване ефективността на терапията. Второ, кои акустични параметри имат значение и какви са доказателствата за необходимостта от изследването им, както и какъв инструментариум може да се приложи. По-конкретно вниманието е насочено към изследвания, свързани преди всичко със заекване и гласови нарушения, но така също и с афазия, апраксия и дизартрия.

Така предложеният текст всъщност може да се представи като първи опит у нас за клинична фонетика – една изключително интересна област, която тепърва предстои да бъде разработвана.

Условно текстът е систематизиран в три части. Първата представя наблюдения и изследвания при комуникативни нарушения, свързани със сегментната система – звукове (артикулационни особености, корелиращи с проявата на определени симптоми, дължина), форманти (дължина, обхват, честотни стойности) и формантни преходи, време до началото на звученето (ВНЗ). Втората част представя проучвания в областта на супraseгментната система – сричка, ударение, интонация, темп, пауза, основна честота. Третата част предлага инструментариум за провеждане на тези експерименти.

Приложена е следната схема за всеки един от разглежданите елементи – минимум от фонетични знания, обосновка за провеждане на експериментални изследвания при избраните комуникативни нарушения, базирани на научни доказателства, получени от чужди и български учени, включително и лични приноси, перспективи. Определения и важни обобщения са обособени в рамките на текста.

Текстът е богато илюстриран, като илюстрациите са резултат от записи, направени лично от автора. Една част от тях са получени чрез програмите за акустически речев анализ *Praat* и *Speech Analyzer (SIL International)*, а друга – в лабораторията на *Key Pentax* в ЮЗУ „Неофит Рилски“, Университетски център за изследване на заекването.

Освен достъпен и информативен текст, посветен на основни моменти от акустичната фонетика, които имат приложение при комуникативните нарушения, текстът предлага авторски идеи и обобщения на базата на няколкогодишни проучвания на научната литература, както и въз основа на собствени изследвания.

Български език за чужденци. Част Първа. Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград, 2009. (в съавторство с Биляна Тодорова)

Учебникът съдържа петнайсет урока, като всеки от тях започва с текстова част, предимно в диалогова форма, продължава с граматика и упражнения и завършва с текст, подходящ за четене, разказване и диктовка. Учебникът е разделен на две части, всяка от които завършва с обобщение. Упражненията в уроците и в обобщенията са както граматически, предназначени за усвояване на правилата, така и комуникативни – за развиване на способността за общуване на български език. В учебника е застъпена базова граматика – съществителни, прилагателни и числителни имена и техните морфологически характеристики, почти всички видове местоимения и наречия. От глаголните категории – вид, време (сегашно, бъдеще и минало свършено), залог и наклонение (изявително и повелително). Въведени са просто изречение и някои видове сложно съчинено и сложно съставно изречение. Разгледани са и голяма част от предлозите. Обърнали сме внимание на умението за задаване на въпроси, както и за превръщане на пряката в непряка реч.

От лексикална гледна точка учебникът дава оптималния речников запас, необходим за ежедневно общуване в официална и неофициална обстановка. Текстовете са авторски и имат сюжетна линия с главни и второстепенни герои. Тъй като изданието е на ЮЗУ “Неофит Рилски”, действието се развива в Благоевград и региона и представя интересни от познавателна и туристическа гледна точка места.

СТУДИИ И СТАТИИ

ПУБЛИКАЦИИ, ПОСВЕТЕНИ НА ИНТОНАЦИЯТА

Tendencies in Intonation Research. In: Scientific Research, South-West University Electronic Press, 2007, V 5, ISSN 1312 7535.

Статията накратко представя някои основни тенденции в интонационните изследвания. Посочва, че една немалка част от учените разглеждат интонацията преди всичко като фонетично явление, но насочва вниманието към онези проучвания, които обвързват интонацията със семантиката и синтаксиса.

Експериментална проверка на теоретичния модел на интонацията. –В: Годишник на Филологическия факултет, том 5, 2007. Университетско издателство “Неофит Рилски”, 251–259.

Статията представя експеримент, който се базира на представян в по-ранни публикации теоретичен модел на интонацията, основан на общоприетото схващане, че главната функция на интонацията – семантичната, е пряко свързана с употребата на езика, т.е. с реализацията на връзката „значение – звучене“, която всъщност е връзка между семантичната, синтактичната и фонологичната структура на езика. Интонацията, която също може да се представи като структура, е средство за реализацията на тази връзка. Въз основа на възприетия теоретичен модел се формулира и предположението, че промените на интонационната структура на изречението, без да се променя синтактичната му структура, предизвикват промени в съответната му семантична структура, т.е. изречението изразява и други значения.

Като вербален материал са използвани 20 изречения, чиято синтактична структура ги определя като „съобщение“, но са реализирани интонационно (HL HL) по начин, който се различава от изреченията със „съобщителна“ интонация. Целта е петдесетте участници в експеримента да определят какво се изразява чрез изреченията, т.е. дали *се съобщава* нещо, дали *се пита* нещо, дали *се твърди* нещо, дали *се изразява съмнение* в нещо, или пък *се показва учудване* от нещо. Участниците са оценили изказите като *твърдение*.

Експерименталните резултати показват, че значението на лексикалните елементи на изречението не влияе върху „общото значение“, формулирано чрез интонационния контур. Експериментът доказва още, че промяната на интонационната структура променя „общото значение“ на семантичната структура, при положение че се запазва синтактичната структура на изречението.

Интонация и синтаксис – някои концепции и хипотези. –В: Научни приноси в памет на професор Константин Попов, Велико Търново, 2007, 163–170.

Статията разглежда връзката „интонация – синтаксис“ като един от спорните въпроси за същността на интонацията. От една страна, всяка синтактична структура има своя интонация, от друга, между синтаксис и интонация няма пряка връзка. Текстът излага накратко идеите на българските лингвисти (Стойков, Попов, Тилков, Пенчев, Мишева), на руските (Цеплитис, Черемисина, Бризгунова, Николаева, Пешковски), на западноевропейските и американските учени (Пиерхъмбърт, Селкърк и др.). Акцентът в текста е поставен върху следното допускане: „Ако приемем, че значението на изречението, определено от лексикалните и синтактичните компоненти, предполага определен тип интонационна реализация, то за всеки език тя може да бъде различна и подобно на синтактичната структура може да се определи като интонационна структура. Тя може да се разглежда като определен вид мелодичен контур, който е изграден от един или повече елементи, подредени линейно, подобно на елементите на синтактичната структура, а по своята физическа природа тези елементи представляват промяна на честотата на основния тон във времето“ (Падарева 2007: 168).

За значението на интонационния избор. – В: *Litera et lingua*, Брой "Пролет, 2010 г." – <http://slav.uni-sofia.bg/naum/en/node/1718>

Статията изтъква факта, че няма друго явление в речта, което да е натоварено с толкова много функции, колкото може да изпълнява интонацията. Макар да отбелязва различните методи на изследване в интонологията и да изтъква, че все още няма общоприета теория поради сложността на това явление, текстът насочва по-скоро вниманието си върху значението на интонацията в комуникативния процес. Спира се мимоходом на утвърдените лингвистични функции на интонацията и обръща повече внимание на други аспекти, които доказват интонационната значимост. Посочва, че значението на интонационния избор представлява интерес не само за лингвистите – тесни специалисти в областта на фонетиката и фонологията, но и за лингвистите, занимаващи се с възможностите на езика да убеждава и манипулира. Затова и ролята на избора на интонация се изтъква в моделите на социалната комуникация, в образователните модели на обучение по разказване, при обучението по чужд език, при разработването на дигитални ларингофони, както и при насочването към определен смисъл в двусмислените изречения в писмена форма.

A Device for Changing the Overall Meaning of a Sentence. In: *Jezik, knizevnost, promene, jezikovna istrazivanja*, Nis, 2010. 512 – 516.

Статията акцентира върху няколко важни момента: а) какво е значението на интонацията в речта; б) връзката „интонация – семантика“, „звучене – значение“; в) интонацията и езиковата икономия. Текстът оставя отворен въпроса дали конкретен мелодичен контур, прагматично избран в определена ситуация, може да бъде пример за проява на икономия. Но изтъква, че запазвайки синтактичната структура, промени в семантичната структура на изказването могат да настъпят в резултат на промени в интонационната структура. Така можем да изразим и други значения без допълнителен лексикален материал и по този начин можем да спестим *неудобни* в някои ситуации лексеми. Като доказателство статията представя резултатите от проведени перцептивни експерименти с метафори и с прости изречения от ежедневната реч.

Тоналният контур – средство за предаване и (не)разбиране на определено значение. – В: „Език, култура и идентичност“. Шумен, 2010, 115 – 121.

Статията обсъжда ролята на мелодичния контур при обучението по чужд език, като подлага на дискусия няколко допускания. Първо, езикът предлага възможност за изразяване на други значения без допълнителен лексикален материал и без промяна на синтактичната структура чрез промяна на мелодичния контур. Второ, ако първото е вярно за носителите на един език, то вярно ли е и за говорещите го като чужд, или пък значението, изразено от тях чрез мелодичния контур, изобщо няма да подпомогне комуникацията, даже напротив, може да *изпрати* съвсем различни сигнали. Приемаме, че интонацията, разглеждана като супрасегментна характеристика на речта, има лингвистична функция, която се реализира чрез изразяване на различни видове значения – значение, определено като значение на изречението, и значение, определено като значение на говорещия, а речевият акт приемаме като система, при която говорещият създава семантична

структура и я превръща в звук. Слушаният предполага, че възприетият от него звук на говорещия съдържа някакво значение, заложено от самия говорещ. Слушаният възстановява това значение, т. е. изгражда си някаква семантична структура, като използва фонологичната си система (езиковата система). И въпросът, който логично тук можем да си зададем, е, възможно ли е изучаващият езика като чужд да стигне до „кодираното“ от говорещия значение, както и способен ли е сам да „кодира“ значение, което да изпрати чрез тоналния контур към слушащите го, така че комуникацията да бъде успешна?

Значение на мелодичните вариации във въпросителни изречения с допълнителен смислов оттенък. –В: Проблеми на устната комуникация, Книга девета, Част I, Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий", Велико Търново, 2013, 239–247.

Статията представя експеримент, който цели да покаже значението на интонационните вариации във въпросителни изречения без въпросителен маркер. Разглежда два типа мелодичен контур LH (с тонално повишение върху последната сричка във фразата и с тонално повишение върху последната ударена сричка). Експериментът, в който участват 28 лица, проверява на базата на противопоставянето дали съответните тонални промени могат да се възприемат като фонологични единици, „способни“ да променят „общото значение“ на изказването, а не само като фонетични варианти с различно звучене. Интонацията е представена като средството в речта, чрез което се *икономисва* от други лингвистични компоненти. Изследването е опит да покаже връзката между абстрактните послания и конкретните езикови форми.

Прозодични вариации в българския език с оглед на въпросителните изречения с допълнителни емоционални и смислови оттенъци. – В: Българският език и литература в европейското културно пространство: традиции и перспективи. Международна научна конференция. Сегед, Унгария, 26-27.05.2011 г. Сегед, 2015. 101–107.

Статията насочва вниманието към връзката „звучене – значение“, като предлага експеримент с въпросителни изречения без въпросителен маркер. Той се основава на предходни експерименти (Падарева 2007, 2010), които доказват, че съществува *синтаксис* на интонационните елементи, чрез който се изграждат интонационни структури с различно „общо значение“, което съответства на различна семантика. В настоящия експеримент са използвани съобщителни по синтактична структура изречения, произнесени с тонален контур LH (въпросителни изречения без въпросителен маркер), но в два варианта – с повишение на тоналния контур, което се определя от последната ударена сричка, както се задават такъв вид въпроси в книжовния български език, и втори вариант – с повишение на тоналния контур на последната сричка, независимо от ударението, както е в някои български диалекти, повлияни от гръцки език. Целта е да се определи дали двата типа тонален контур ще допринесат за изразяване на различни емоционални и смислови оттенъци. Участниците в експеримента (15 души) бяха помолени, след като чуят всяко едно изречение, произнесено със съответния интонационен контур, да отбележат дали общото му значение е значение на *учудване*, *съмнение* или *отричане* на твърдението. Резултатите от експеримента са нееднозначни и показаха, че чрез двата типа интонационен контур се изразява допълнително

отношение на говорещия към изказаното чрез лексемите твърдение – *учудване* или *съмнение*, като първият тип – LH, с повишение върху последната ударена сричка, означава по-скоро *учудване*, а вторият тип LH, но с повишение върху последната сричка, независимо от ударението, означава по-скоро *съмнение*. Липсата обаче на значима разлика в разграничаването на значенията, които изразяват двата типа мелодичен контур при едно от изреченията, биха могли да наведат на мисълта, че този контур в двата си варианта може да означава и *отричане* на твърдението.

Интонационни изследвания в българската лингвистична литература – история, съвременност, перспективи. –В: Епископ-Константинови четения, Том 19, Шумен, 2013. 286–294.

Статията представя обзор на класическите произведения в областта на интонологията в българската лингвистична литература, като акцентира и върху някои отделни статии, посветени на конкретни наблюдения или експерименти в областта на интонацията от 60-те, 70-те, 80-те и 90-те години на миналия век. Отчитайки факта, че са твърде малко българските учени, които работят в тази област в последните години, текстът предлага и обзор на някои от по-интересните проучвания от нашето съвремие. Статията си поставя три основни цели. Първо, да представи накратко по-важните интонационни изследвания у нас. Второ, да изтъкне проблемите, свързани с интонацията, на които не е обръщано достатъчно внимание. Трето, да постави интонационните проучвания в полето на интердисциплинарността, като посочи някои от приложенията им в други хуманитарни области.

Ролята на интонацията в процеса на комуникация и принципът за езиковата икономия. –В: Лингвистиката: история, предизвикателства, перспективи. Сборник в чест на 80-годишнината на проф. д-р Иван Кочев, Университетско издателство „Неофит Рилски“, Благоевград, 2015 г. 302–309.

Статията е опит да представи една по-различна перспектива в теорията за интонацията в българската лингвистична литература. Подчертава се ролята на интонацията в комуникативния процес, като основните аргументи се базират на *Теорията на релевантността*. Интонацията се възприема като „код“ от инструкции за интерпретация на морфосинтактичното съдържание на изказването. Чрез този код слушащият „редуцира“ своите усилия, за да стигне до значението, което говорещият би желал да предаде. Тази и други функции на интонацията биха могли да я определят като „метаравнище“ и предпоставят дискусия върху въпроса дали интонацията може да бъде възприета като едно от средствата за икономия в процеса на комуникация. Налага се становището, че интонацията като неотменим признак на изказването в процеса на комуникация *последен оказва влияние върху значението в конкретната ситуация, като може да регулира или дори да отменя значението на единиците от другите равнища.*

Changing the boundary tone pattern – changing the meaning in echo (non-Wh) questions in Bulgarian.//Approaches to phonology and phonetics. Book of abstracts. APAP 2015. Lublin. Poland.

Накратко материалът представя пилотно изследване, свързано с интонацията на изречения от типа „повторен въпрос“ без въпросителен маркер. Използвани са изречения с тонален контур ЛН (низходящо-възходящ контур), който в някои български диалекти се използва за задаване на т. нар. „да-не“ въпроси, а в книжовния език подобен интонационен модел с единствена разлика в граничния тон по-скоро изразява изненада, съмнение, отричане на значението и т.н. Целта на експеримента е да провери дали може да се промени семантиката на изказването чрез промяна на граничния тон във фразата (според терминологията на Пиерхъмбърт). Изводите показват, че това е възможно.

ПУБЛИКАЦИИ НА МЕДИЙНА ТЕМАТИКА

За (не)спазването на правоговорната норма в медиите. – В: Годишник на Филологическия факултет, Том 7, ЮЗУ “Неофит Рилски”, 2009, 274–280.

Статията акцентира върху една актуална в последните поне две десетилетия тема, свързана с медиите и езика, на който говорят, като отчита и огромното влияние, което медиите имат за формиране на вкуса на аудиторията си. Материалът акцентира върху това, че езиковите грешки, допускани в медийното пространство, престават да се осъзнават като такива и ежедневното медийно въздействие започва да налага *нови езикови правила*. Статията представя най-често срещаните правоговорни нарушения в медийното пространство (неправилна артикулация на някои съгласни, депалатализационни процеси, опростяване на групи съгласни, различен от книжовния фонетичен облик на частицата за бъдеще време *ще*, проблеми с пълния и краткия определителен член, с ятовия преглас, с някои други фонемни редувания, замяна на тесни с широки гласни, липса на звателна форма и наличие на нехарактерна за българския език интонация, неправилно ударение при членуване на някои едносрични съществителни имена от мъжки род и т. н.). Тъй като някои от тези нарушения са разглеждани и в статии от други автори, тук акцентът пада върху примерите, характерни за Югозападна България, както и върху някои „нови“ и непопулярни в литературата явления. Статията поставя и важни въпроси като този дали българските медии имат отговорност пред езика. Дали чрез търсения ефект – демократизиране на езика и доближаването му до езика на аудиторията, не се отиде в друга крайност – тази на липса на отношение към езика изобщо? Разбира се той се освободи от някогашната си скованост, но пък не стана ли тенденциозно-сензационен, търсещ ефекта, често за сметка на съдържанието?

Най-често срещаните езикови грешки в медийното пространство, или кой налага правилата – медиите или езиковедите. –В: Научни трудове, том 47, кн. 1, сб. Б, 2009, Пловдив, 2010, 212 – 220.

Статията поставя и дискутира посочените в предходното изследване въпроси. А наблюдението е насочено към често срещаните в медийното пространство грешки от граматически

характер. Тук акцентът отново пада не само върху най-фреквентните, но и върху характерните за Югозападна България речеви прояви.

Тази и предходната статия, които представят едно общо наблюдение върху езика на електронните медии, се явяват пилотни изследвания, които ще залегнат малко по-късно като начало на разработването на проект, свързан с езика на медиите в Благоевград и региона.

Опит за характеристика на интонацията на няколко типа радиокомуникатори. – В: Научни трудове, Том 48, кн. 1, СБ. А, 2010, Пловдив, 2011, 111 – 119.

Статията поставя въпроса за значението на интонацията в радиокомуникацията, където слушащият е изключително чувствителен към всяка промяна в звученето, като се има предвид, че информацията се възприема само и единствено по слухов път. Представен е експеримент, чиято цел е да провери дали има разлика на прозодично равнище между няколко типа радиокомуникатори – новинар, футболен коментатор и радиоводещ, като отчита, че интонационните компоненти са важни за изграждане на образи в радиото. Компонентите, които се наблюдават, са темпът, основната честота, минималната и максималната честота, вариации в честотата, интензитетът и паузите. Изследването опитва, макар и със съвсем малък експеримент, чрез обективно измерване да изгради интонационни портрети на посочените типове радиокомуникатори, като освен отчитането на получените от програмата Praat данни прави и анализ на резултатите.

Език и образ на медиите в Югозападна България. – В: Език, морал, отговорност. Сборник в чест на 70-годишнината на проф. дфн Василка Радева. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. Център за анализ на политическата и журналистическата реч. София 2011, 184–191. (в съавторство с Б. Тодорова)

Целта на това изложение е да представи и насочи вниманието към предстоящата (тогава) работа по проекта на Филологическия факултет към ЮЗУ „Неофит Рилски” „Език и образ на медиите в Югозападна България”. Целта, която като начало проектът си поставя и изпълнява, е да проучи кои са най-влиятелните средства за масова комуникация в Югозападна България, програмните им схеми, тяхното жанрово многообразие, тематична насоченост и езикови характеристики. От особено значение в работата по този проект е медийната изразност. Езикът на регионалните средства за масова комуникация има своите специфични особености, повлияни от местните наречия и традиции, общата демографска картина и обществено-икономическото състояние. Тази хипотеза се потвърди в процеса на създаване на база данни, последващо екскерпиране и изследване на събрания материал. Проучването на програмната схема има за цел създаването на правилна оценка на ситуацията в регионалните медии, техните приоритети, цели и реципиенти. В процеса на изследване впечатление прави разликата между обществените и търговските медии (електронните).

След като посочва основните цели и задачи, които проектът си поставя, статията представя и медиите, които ще бъдат наблюдавани – в „Струма” и в „Вяра”, Радио Благоевград, радио *Фокус Пирин*, Дарик радио – Благоевград, ТВ ОКО, ТВ ДАРТС, БНТ Пирин. Накратко са изложени някои наблюдения от пилотното изследване върху езика и жанровото многообразие на посочените медии.

Българската реч в регионалните медии. – В: Българска реч, 3, 2015: 37–46. (в съавторство с Б. Тодорова)

Целта на статията е да представи най-популярните медии в Югозападна България, като проследи какво се случва с тези медии през годините, какви събития представят, какво е въздействието им, какъв е начинът им на изразяване. Изтъква се изключителната роля на регионалните медии в това, че те информират читателите си за събития от местно значение. Отчита се и фактът, че понякога нуждата от такива медии се подценява, може би поради това, че обсъжданите в тях лица могат да са твърде близки, а тази скъсена дистанция снижава стила. От друга страна обаче, личната ангажираност на читателите, слушателите и зрителите към участниците в събитията влияе добре на рейтинга. Статията обръща специално внимание на наблюдението на авторите върху медиите в процес на промяна, продиктувана от смяна на собствеността, нови тенденции в медийната среда, рейтинг или просто медийна динамика. Тази промяна се отразява на езика на медиите, на стила им, на програмните им схеми и на жанровото им многообразие, а това, от своя страна, определя и продажбите, и аудиторията. Изследването е богато на примери, с които представя подобаващо речта на медиите в Югозападна България.

ПУБЛИКАЦИИ, ПОСВЕТЕНИ НА ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЛИНГВИСТИКАТА И ФОНЕТИКАТА ПРИ ИЗСЛЕДВАНЕ НА КОМУНИКАТИВНИ НАРУШЕНИЯ

Експерименталните фонетични изследвания като част от диагностиката и терапията на речевите нарушения – перспективи в България. – В: Езиков свят, 2012, Том 10, кн. 1, 42–48.

Целта на статията е да представи приложението на фонетичните изследвания в речево-езиковата диагностика и терапия. Текстът предлага обзор на световния опит в областта на клиничната фонетика. Макар да отчита, че са твърде малко примерите за подобни изследвания у нас, са посочени и отделни статии на български учени. Специално внимание се обръща на фонетичните изследвания, които могат да са част от практика, базирана на доказателства за ефективност при плавностни нарушения – една област, която тепърва ще се развива в България. Статията условно е разделена на две части. В едната са представени подобни изследвания върху сегментната система, а в другата – върху прозодичната система. Текстът е ориентиран към специалисти по фонетика, като основната идея е да покаже огромните възможности за изследване в тази нова за България област и по този начин да инспирира провеждането на експерименти, които да подложат на проверка направените вече открития, но с оглед специфичните черти на българския език. А резултатите от тези изследвания ще допълнят знанията ни за разбирането на речта като основна човешка активност и ще подпомогнат речевата терапия в случаите на нарушения.

Linguistic features related to Stuttering events in Bulgarian Conversational Speech (poster session).

Европейски конгрес на речево-езиковите терапевти и логопедите CPLOL, Хага, 2012. (в съавторство с Д. Георгиева и М. Симонска)

http://www.logopedie.nl/bestanden/cplol/proceedings_poster/1.pdf

Текстът акцентира на връзката между лингвистичните „фактори“ и заекването и е опит да определи кои от тях са свързани с проявите на заекване, както и кои техни особености го предизвикват. Представено е пилотно изследване на разговорна реч на заекващи лица, носители на българския език. Изследването е разделено на две части – фонетична и морфологична. Проследяват се проявите на заекване върху консонанти и вокали, позицията им в думата, типа сричка, от която са част (ударена или неударена), отчита се и класът, към който принадлежи думата (самостоятелни/служебни).

F2 Transition Measurement in Bulgarian Stutterers and Nonstutterers (poster session).

Европейски конгрес на речево-езиковите терапевти и логопедите CPLOL, Хага, 2012. (в съавторство с Д. Георгиева и М. Симонска)

http://www.logopedie.nl/bestanden/cplol/proceedings_poster/2.pdf

Текстът представя пилотно изследване, което сравнява формантните преходи на втория формант (F2) между заекващи и незаекващи лица, носители на българския език. То се основава на предходни доказателства за носители на други езици, предимно английски, че формантният преход на втория формант в речта на заекващи лица е твърде „променлив“, „несигурен“, а понякога дори липсва. Изследването е проведено в лабораторията *Key Pentax* (Motor Speech Profile (MSP) / Visi-Pitch IV) в ЮЗУ „Неофит Рилски“ с четирима заекващи и четирима незаекващи. Резултатите потвърждават предишни заключения, че двете групи демонстрират очевидни разлики по отношение на формантният преход на втория формант.

Linguistic features related to stuttering events in Bulgarian conversational speech. In: Foreign Language Teaching, Volume 39, Number 6, 2012, 544–554. (в съавторство с Д. Георгиева)

Статията представлява изследване на лингвистичните „фактори“, свързани с проявите на заекване у възрастни лица с това плавно нарушение. Причината за провеждането му е, че категорични доказателства за подобна връзка в българската литература не съществуват, макар че в световната наука подобни изследвания се провеждат още през 50-те години на миналия век. Въпреки наличието на многобройни такива наблюдения за други езици, рядко изследванията са на базата на диалогична реч, каквото е настоящото. То включва петима възрастни и наблюдава речта им от лингвистична гледна точка. Изследват се четири основни *фактора* – (I) словно ударение, (II) позиция на сричката, върху която е проявено заекването, в думата, (III) клас думи от гледна точка на синтактичната им класификация и (IV) звуков тип. Резултатите показват, че случаите на заекване в речта на възрастни лица са свързани предимно с неударените срички, началната позиция в думата, самостоятелните думи и консонантите.

Езиковедски изследвания в помощ на речевата диагностика и терапия. – В: Научни трудове, СБ. А, 2011, Том 49, кн. 1, Пловдив, 2012, 318–329.

Целта на статията е да покаже възможностите на лингвистичните изследвания в помощ на речевата диагностика и терапия. Проследява се накратко историята на клиничната лингвистика, като се отчита значението на изследванията на Якобсон (1941), Чомски и Хале (1968) като основополагащи. Предложен е обзор и анализ на световния опит в областта на клиничната лингвистика, както и на отделни статии – пример за подобни проучвания у нас. Посочен е един основен недостатък на наличните публикации в областта и той е, че в повечето случаи логопеди и лингвисти работят без взаимодействие помежду си, а съвместната работа на лингвисти, логопеди и фониатри би могла да доведе до отчетлив напредък, като се има предвид, че възможностите в областта на клиничната лингвистика, насочена към диагностиката и терапията на речевите нарушения, са много.

Приложение на експерименталната фонетика в съвременната клинична практика. –В: Сборник „Логопедия. X национална конференция по НСЛБ. София, 2-4.10.2014 г.“. София. 125–131.

Статията акцентира върху възможността експерименталните фонетични изследвания да бъдат част от една съвременна клинична практика. Въпреки че осъзнаването на необходимостта от фонетични знания от страна на логопедите е безспорно, прилагането на експерименталната фонетиката в логопедичните изследвания и работа у нас все още не е достигнало оптимални нива. Текстът е насочен към логопеди (практици и изследователи), като изтъква основанията за необходимостта експерименталната фонетика да намери своето място в работата им с лица с нарушения, като подпомогне диагностицирането, избора на терапия и измерването на нейната ефективност. Статията отговаря на въпроса кои акустични параметри имат значение и какви са доказателствата за необходимостта от изследването им, както и какъв инструментариум може да се приложи. Проучването се задълбочава в измерванията, свързани с прозодичната система (честота на основен тон, движение на интонационен контур, темп, пауза). Основава се предимно на чуждестранния опит в областта на клиничната фонетика, но включва и български изследвания.

Мястото на клиничната фонетика в логопедичната теория и практика. –В: Специална педагогика и логопедия, бр. 1, 2014. 18–26.

Тази статия отново поставя въпроса за клиничната фонетика и мястото ѝ в практиката на речево-езиковия терапевт, както и при научното изследване на комуникативните нарушения. Вниманието е насочено главно към сегментната система (форманти, формантна структура, формантни преходи, време до началото на звученето и дължина на сегментите), като отговаря на въпроса защо тези акустични параметри трябва да бъдат измервани и какво е приложението им в логопедията. Подхожда се с убеждението, че акустичните измервания при комуникативните нарушения са необходимост и дори задължително присъствие при изучаването на тяхната природа, диагностицирането, избора на терапевтичен подход, както и при доказване ефективността на терапията. При възможностите, които предлагат съвременните софтуерни програми за анализ на

реч, перцепцията не би трябвало да бъде основният, а понякога и единствен метод в логопедичния кабинет. При все това обаче не се пренебрегва фактът, че нито едно измерване и неговите резултати сами по себе си не са достатъчни за диагностициране. Важно е да се установи какво означават тези резултати, имат ли, или нямат клинична стойност.

ПУБЛИКАЦИИ, ПОСВЕТЕНИ НА АРТИКУЛАЦИЯТА НА АЛВЕОДЕНТАЛНАТА СЪГЛАСНА [Л] КАТО [Ў]

Към въпроса за ў вместо Л в речта на съвременния българин. – В: Български език, 2012, кн. 3, 99–104. (в съавторство със С. Мицова)

Изложението засяга една често срещана артикулация на алвеоденталната съгласна л като кратко у /ў/ във всяка позиция в думата, с изключение на позиция пред предни гласни. Последователно се разглеждат по-ранни публикации, които споменават този проблем, в два плана – диалекти и книжовен език. Целта е не да се локализира това явление от диалектоложка гледна точка, а да се изтъкне като налагаща се некоректна артикулационна практика, която води до проблеми с правописа и промяна в семантиката.

Is Bulgarian Language Losing Its Alveodental Consonant [l]? In: International Journal of Linguistics and Communication. March 2014, Vol. 2, No. 1, pp. 45–65 (в съавторство със С. Мицова)

Студията разглежда артикулацията на алвеоденталната съгласна [л] като [ў] като твърде доминираща в съвременната българска реч. Отчита се фактът, че немалко изследователи забелязват този проблем, но всъщност в българската лингвистична литература липсва реален експеримент, който да покаже доколко артикулацията е масова. Тук е представен такъв експеримент, който включва 30 лица. Резултатите от него потвърждават нашите предположения. Освен описание на експеримента е направен и задълбочен анализ на получените резултати от фонетична и фонологична гледна точка. Текстът предлага обзор на научните публикации, отбелязали проблема [л] като [ў], както български, така и чуждестранни. Освен това насочва вниманието върху явлението в други славянски езици, като се връща към научни съобщения чак от 20-те години на миналия век, тъй като процесът там е започнал много преди този у нас. Така един по-задълбочен анализ показва, че е възможно този процес в българската реч да се задълбочи, като следва тенденциите в другите славянски езици (полски, белоруски, словенски).

Тенденции в изговора на алвеоденталната съгласна л в съвременната българска реч. В:– „Проблеми на социолингвистиката. Езикова ситуация. Състояние и тенденции.”, А. Ангелов (Ред.), Т. 12. София. 2016. 232–237. (в съавторство със С. Мицова)

В статията артикулацията на [л] като [ў] се приема като устойчива тенденция в съвременната българска езикова ситуация. Освен това се изтъква и огромното влияние на медиите, които допълнително засилват посочената тенденция. В текста е направен обзор на постигнатото до този момент при изследването на проблема, но също така са засегнати и някои дискуссионни

въпроси, които са възникнали в резултат на нашите предходни публикации, в опит въпросите да бъдат изяснени.

Води ли неправилната артикулация и перцепция на съгласната Л до грешки при писане? –В: Български език и литература, Том 58, кн. 3, 2016. 307–315. (в съавторство със С. Мицова)

В тази статия са представени резултатите от експеримент, чиято цел е да провери доколко артикулацията на [л] като [љ] води до съответна перцепция, както и може ли да е причина за допускане на правописни грешки. В експеримента участват четиридесет и един ученици от V и VI клас. Получените резултати показват ясна тенденция към задълбочаване на проблемите в правописа, дължащи се на неправилната артикулация и на съответната перцепция на алвеоденталната съгласна [л].